

tizma, ki je svoj krst doživel s francosko revolucijo, ter s posnemanji teh obnašanj v različnih evropskih državah. Povsem nov moment nastane po Hobsbawmu po letu 1880, ko je volilna pravica dvignila na raven protagonizma ljudske množice, ki že soodločajo pri vodenju države. Civilna religija spodbuja novi patriotizem in motiviranost, žrtvovati se za domovino, postane vodilni motiv impliciranosti države pri spodbujanju teh čustev.

Četrto poglavje je avtor namenil času od leta 1870 do leta 1918, ko so se problemi nacionalnosti že konkretno začeli pokrivati s problemi državnosti. Spor med zgodovinskimi in nezgodovinskimi narodi postaja vse bolj očiten in jezik ter etnična pripadnost nista več le kulturni problem ampak preraščata v politično sfero. Po eni strani opazamo razgrajevanje dveh večnacionalnih imperijev, po drugi pa nastajanje nacionalnih držav. Med tema dvema tendencama, ki sta dominantni v Evropi druge polovice 19. stol., pa narašča vrelišče uveljavljanja nebroja manjših narodov, ki si želijo lastno nacionalno emancipacijo uveljaviti tudi na državnem področju.

V petem poglavju je Hobsbawm obdelal višek nacionalizma, ki ga datira v čas od leta 1918 do leta 1950. Ta čas je avtor analiziral predvsem z gospodarskega aspekta odpiranja ali zapiranja nacionalnih držav svetovni trgovini. Kajti po njegovem mnenju je bilo eno gibal svetovne zgodovine prav svetovne zgodovine prav svetovna razsežnost in sposobnost vsesplošnega trga kapitalov, dobrin in ideologij. Če se je svet zapiral, je prevladovala stagnacija, če se je pa posluževal Free Trade, so lahko krožile dobrine a tudi znanost in kultura. Čas po prvi svetovni vojni je po Hobsbawmu definirjal nacionalno državo. Gre za zaključek neke faze, neke epohe, ter za novo periodizacijo, za novo ero, v kateri zavzema nacionalizem vse bolj negativne konotacije. Avtorjev napor, da bi svojim tezam dal za podlago izseke iz evropske sodobne zgodovine, mu dovoljujejo ekskurze v vsa evropska in svetovna krizna žarišča zadnjih desetletij. Vseeno pa Hobsbawm poskuša s sintezo in definira dve tendenci našega časa: da je v 80-ih letih 20. stoletja nacionalno vprašanje izgubilo na probnostni ter da ni več faktor zgodovinskega razvoja, z druge strani pa življenjska in identifikacijska kriza socializma odpirata kopico vprašanj, katerim ni videti konca. Avtor misli, da smo ob koncu tega tisočletja na usodnem križišču. Ali bo prevladal razum ter načrtovana pot v enotno svetovno integrirano gospodarstvo, ali pa bodo prevagali motivi diferenciacije, avtarkičnosti in zapiranja. Ekspoziranje velikih vprašanj svetovnega razvoja je nujno tako v teoriji kot v praksi. Dihotomija med razvitimi in nerazvitimi je vse večja, kar povzroča velike migracije in posledično rast rasizmov in nacionalizmov vseh barv. V tem povojnem času je svet znal in hotel obvladati vse ciklične krize gospodarstva ter ublažil posledice z ekonomskimi mehanizmi in intervencijami kapitala. Ali bo tudi tokrat prebolelo to slabost ter obšel pasti najbolj togih nacionalizmov, je vprašanje, ki mu Hobsbawm ne ve odgovora.

Nedvomno je delo Erica J. Hobsbawma izredno dragocen doprinos, velik divulgacijski prispevek k teoriji o naciji in o nacionalnem vprašanju, še posebej v času razsula komunističnih režimov ter novega definiranja nacionalnih držav v srednji Evropi. Njegov historični ekskurz se tu pa tam dotakne tudi Slovencev ter njihove umeščenosti med zahodno in vzhodno Evropo. Zanimivo je njegovo citiranje Etbina Kristana ter revizije Brnskega programa, njegov traktat o Srbih in Hrvatih pa pušča mnogo odprtih vprašanj ter kaže na nepoznavanje osnovne literature o tem vprašanju. Knjiga je v Italiji doživela velik uspeh ter sprožila več akademskih debat in polemik predvsem v okviru levice, ki še vedno išče v splošnoveljavnih formulah recept za reševanje problemov v okviru ideologije in ne v pragmatičnih segmentih svetovnih interesov.

Boris Gombač

James Gow, **Legitimacy and the Military. The Yugoslav Crisis (Legitimnost in vojska. Jugoslovanska kriza)**. London: Pinter Publishers, 1992.

Pri prebiranju sodobne zgodovinske literature o bivši Jugoslaviji se pogosto ni mogoče znebiti dveh vtisov. Takrat, ko avtor razprede razmišljanje, kaj se bo zgodilo s Titovo državo, se zdi, da gledaš znanstveno-fantastičen film iz petdesetih ali šestdesetih let: razvoj je šel povsem v drugačno smer od predvidevanj. Ko pa se avtor zamisli nad komaj preteklo stvarnostjo, imaš občutek, da je zašel v gozd, kjer v množici dreves ne vidi celote. Za zgodovinarje, ki so se spoprijeli z dogodki komaj minulega desetletja, je na primer značilno, da so po večini spregledali dogajanje na Slovenskem, ki je dalo razkroju jugoslovanske države usodni sunek. Boj slovenske mladine in inteligence za civilno družbo in evropske duhovne vrednote so opazovalci jugoslovanske stvarnosti po navadi ignorirali, če pa so ga le opazili, so ga zamenjali z nacionalizmom in ga tako povsem napačno ocenili.

Tem spodrsrljajem se je znal izogniti mladi angleški raziskovalec James Gow, znanstveni sodelavec v uglednem Centru za Obrambne študije v King's Collegeu v Londonu. V razpravi Legitimnost in vojska, v kateri govori o jugoslovanski krizi zadnjih let, mu je uspelo pravilno zastaviti problematiko in jo prepričljivo obdelati. Gow, ki je študiral tudi v Ljubljani in pozna slovenski jezik, kar pomeni, da na burno dogajanje zadnjih let ni gledal z beograjskega zornega kota in skozi očala srbskega tiska kot večina raziskovalcev jugoslovanske stvarnosti, v svoji razpravi razmišlja o vzrokih propada legitimnosti jugoslovanskega režima in JLA. Oba sta iz druge svetovne vojne izšla ovenčana z zmago in imela v ljudstvu krepko zaledje, kar je bil predpogoj za njuno uveljavitev in obstanek. Kljub temu, da sta bila režim – v smislu politične strukture in nomenklature – in JLA tesno povezana, pa je njuna legitimnost, po Gowovi interpretaciji imela različno trajnost in odpornost. Medtem ko se je legitimnost režima iztožila že v šestdesetih letih in s politično obglavitvijo nosilcev liberalnih teženj v Zagrebu, Beogradu, Ljubljani in Skopju leta 1971–72

začela ugašati, se je legitimnost vojske prav po teh usodnih dogodkih uveljavila kot surogat za oblastniški stroj, ki je izgubil stik z lastnim ljudstvom.

Zaradi rahljanja vezi v federaciji in sredobežnih sil, ki so se uveljavile v sami ZK, je JLA ostala edina vsejugoslovska struktura, ki se je zdela neprobojna za razkrajajoči zob samoupravne anarhije. V resnici pa le ni bila tako trdna, ko se je zdelo še v času po Titovi smrti: razvejana jugoslovska kriza, ki je udarila z vso silo na dan v osemdesetih letih, je tudi JLA potegnila v svoj vrtinec, prisilila njen vrh, da se vplete v medrepubliške spore in ga s tem spodnesla. Ko je JLA izgubila svojo navidezno nevtralnost, se začela s svojimi visokimi oficirji zapletati v vsakodnevno politično in ekonomsko diskusijo ter postala s svojo mentalno in kulturno togostjo eden od glavnih nosilcev preživelih vrednot, je začela tudi sama izgubljati svojo legitimnost. Kot pri vsakem odmirajočem organizmu so se pri tem sprožili samoobrambni refleksi, ki so bili povsem neučinkoviti, saj so še pospešili tisto razhajanje med novim in starim, med Slovenijo in Srbijo in JLA, ki je značilno za zadnje obdobje jugoslovskega kolapsa.

Poslabšanje odnosov med civilno družbo in vojsko, ki je izbruhnila na dan v Sloveniji proti koncu osemdesetih let in je dosegla svoj višek v procesu proti Janši in njegovim tovarišem, Gow posveča v svoji razpravi dosti prostora in pronicljivo prikazuje razvoj dogodkov ter reakcijo slovenskega javnega mnenja pa tudi uradne politike. Pri njegovi refleksiji bi se bilo mogoče morda spotakniti samo ob trditvi, da je slovenski nacionalizem relativno nov pojav. Slovenski nacionalizem (če vzamemo ta pojem kot vztrajanje v obrambi lastne kulturne, jezikovne in politične identitete) ni nov, temveč je tista rdeča nit, ki se vleče skozi vso našo zgodovino vsaj od poznega 18. stoletja dalje. Brez te zavesti in samozavesti, ki je imela najprej protinemške in protiavtstrijske, po letu 1918 pa protijugoslovske poteze (značilna je na primer Kardeljeva ugotovitev, da med partizani do leta 1943 nisi smel omeniti besedo Jugoslavija), bi se Slovenci ne mogli ohraniti v državi, ki jim je bila sedemdesetih let prej mačeha kot mati.

Jože Pirjevec

Herwig Weigl: Materialien zur Geschichte des rittermäßigen Adels im südwestlichen Österreich unter der Enns im 13. und 14. Jahrhundert. Wien : Forschungen zur Landeskunde von Niederösterreich 1991. 403 str. + 1 zemljevid. (Bd; 26)

Objava disertacije Herwiga Weigla, asistenta za srednjeveško zgodovino na dunajski univerzi in Inštitutu za raziskovanje avstrijske zgodovine (Institut für Österreichische Geschichtsforschung), sodeč po naslovu »ne bi mogla biti« zanimiva za slovenskega zgodovinarja. Pač po dobro znanem načelu: kaj pa nas navsezadnje briga nižjeavstrijska srednjeveška zgodovina. Pa bi avtorju naredili krivico, če bi ga kar z levo roko odpravili. Zadostuje že splošen uvid v probleme in kvaliteto disertacij pri naši severni sosedu, da ugotovimo, kje smo in kaj smo. Morda že zato lahko Weiglova služi za »case study«, kako se lahko iz razmeroma nekurentne lokalne problematike z ozirom na številne »zgodovine mentalitete«, z nekaj iznajdljivosti in znanja naredi velik korak v preučevanju plemstva s pravnih, diplomatičnih, političnih in socialnih plati, kako se rezultati vpno v strukturno mrežo in napiše zaključek knjige z mirno vestjo.

Razlog predstavitve pa je še eden in to uporabnejši: ob osnovni predpostavki, da se bistvene strukturalne komponente tudi v detajlih zaradi geografske in politične bližine na jugovzhodnem prostoru rimsko-nemškega cesarstva niso mogle preveč razlikovati, smemo določene ugotovitve predvsem pa metodološke prijeme (sicer s previdnostjo) direktno aplicirati in primerjati tudi s slovenskimi razmerami (vsaj za Kranjsko, Štajersko, Koroško, deloma Goriško). Zato je v našem prikazu tudi nekaj neposrednih primerjav Weiglovih ugotovitev s stanjem pri nas. Weiglovo delo pojasnjuje tudi nekaj tesnih avstrijsko-kranjskih družbenih vezi, ki so nastajale in zamirale v srednjem veku.

Cilj raziskav je avtorju pomenil razjasnitev odnosov med freisinškimi gospostvi v zahodni Nižji Avstriji in plemstvom tega prostora, izmed katerega so škofje novačili svoje uradnike in spremstvo. Avtor jih originalno poimenuje »Amtsträger«, kar seveda ne odgovarja (skromni) slovenski medievistični terminologiji. Naj pripomnimo, da se v sodobni literaturi o plemstvu sam termin »plemstvo« uporablja le v najbolj splošnih pomenih, v detajlnih pa so v rabi najrazličnejši termini, ki ne poudarjajo več plemenitosti, marveč stopnjo in obliko izvajanja Gospostva v ideološkem in praktičnem pomenu. Avtor si sicer ni zadal naloge, da napiše zaokroženo zgodovino plemstva, na kar opozarja že naslov, marveč je po lastnih besedah želel le prispevati k neki bodoči »zgodovini plemstva« na obravnavanem prostoru.

Delo je razdeljeno na genealoški in splošni del. V prvem natančno analizira izvor, sorodstvene zveze in dejavnost članov 27 »viteško zmognih« rodbin. Člani treh (Anfeld, Hesib, Prater) so se v 13. in 14. stoletju pojavljali tudi na Kranjskem in sicer v spremstvu freisinških škofov. Tako je npr. Gotfrid iz Anfelda leta 1306 prišel na Škofjeloško, kjer je bil dejaven v fajdah s plemstvom goriških grofov. Kot freisinški človek je prišel leta 1286 tudi Albreht Prater. O rodbini Hesib Weigl, v nasprotju s Siebmacherjem, upravičeno dvomi v njen kranjski izvor. Po pregledu ohranjenih listin se z njim lahko strinjamo, saj se razen krajšega časa v freisinški službi pri nas ne omenja več. Sploh pa je bilo delovanje Hesibov in drugih v glavnem omejeno na prostor Nižje Avstrije.

V prvem razdelku splošnega dela se avtor najprej posveti generalnim diplomatičnim raziskavam. Kot način ugotovitve socialne pozicije določene osebe vzame že doslej največkrat uporabljeno primerjavo položaja (uvrstitve) prič, kot bistveno vprašanje pa, zakaj je nekdo na določenem mestu. Temeljiteje razjasnjuje vprašanje različnega poimenovanja iste osebe, kar je bil tudi pri nas zelo pogost pojav. Prav tako lahko ugotovimo velike podobnosti s stanjem na Slovenskem in Avstrijskem in pogostejšem ženskem izstavljanju listin, manj pa v pričanju, medtem ko se je v drugi polovici 14. stoletja povečalo pečatenje